

Sztuka to rzemiosło.
Nauczyć Polski i polskiego

Sztuka to rzemiosło. Nauczyć Polski i polskiego 3

Pod redakcją
JOLANTY TAMBOR i ALEKSANDRY ACHTELIK

UNIWERSYTET ŚLĄSKI

K A T O W I C E 2 0 1 3

WYDAWNICTWO GNOME

Recenzent
KAZIMIERZ OŻÓG

Projekt okładki i szaty graficznej
MAREK FRANCIK

Publikację dofinansowano ze środków
UNIWERSYTETU ŚLĄSKIEGO
oraz FUNDACJI WSPÓŁPRACY POLSKO-NIEMIECKIEJ

Podręcznik zalecany dla specjalności, specjalizacji, fakultetów oraz studiów podyplomowych
związanych z nauczaniem kultury polskiej i języka polskiego jako obcego.

ISBN 978-83-63268-21-3

Złożono czcionką Times i Myriad
Printed in EU

GNOME — Wydawnictwa Naukowe i Artystyczne
ul. Drzymały 18/6, 40-059 Katowice, Poland
tel.: 603370713 e-mail: wydawnictwognome@gmail.com

Spis treści

O JĘZYKU	7
MAGDALENA PASTUCHOWA: Slowotwórstwo – sposób na nazywanie świata czy część systemu gramatycznego?	9
ALEKSANDRA JANOWSKA: Złożoność derywacji czasownikowej z punktu widzenia glottodydyaki	
(na materiale czasowników odczasownikowych)	20
JOLANTA TAMBOR: O czasownikowych regularnościach. Wyznaczniki fleksyjne	30
MIROSLAWA SIUCIAK: Niestabilność fleksyjna rzeczowników zapożyczonych w polszczyźnie dawniej i współczesnej	39
ALLA KRAWCZUK: Od gramatyki do pragmatyki. Problemy polszczyzny na Wschodzie	49
MALGORZATA KITA: Toksykarna grzeczność. Funkcje grzeczności i jej braku	66
JACEK WARCHALA: O współczesnej polszczyźnie w duchu polityki językowej i promocji	78
O LITERATURZE	91
BOŻENA SZALASTA-ROGOWSKA: „Mój chory dom jest we mnie na stałe”. O wykorzystaniu uczucia nostalgii na zajęciach lektoratowych	93
DARIUSZ PAWELEC: Gramatyka „martwych punktów”. O poezji debiutantów lat dziewięćdziesiątych na Śląsku	109
JOANNA DEMBIŃSKA-PAWELEC: Konceptystyczny wiersz Stanisława Barańczaka. Na przykładzie <i>Widokówki z tego świata</i>	115
KATARZYNA WYSZYŃSKA: Schizofreniczne przestrzenie pacjenta Z. – o kategorii persony lirycznej na przykładzie <i>Żywej śmierci</i> Ewy Lipskiej	124

O KULTURZE	135
ALEKSANDRA ACHTELIK: Dialog kultur – kultura polska a lokalność	137
TADEUSZ MICZKA: Osoba w sieci	145
ALDONA SKUDRZYK: <i>Homo videns</i> – nowe media a język młodego pokolenia	156
ROMUALD CUDAK: Reanimacje poezji polskiej	164
BOGUMILA MIKA: Aktualizacja tradycji w polskiej muzyce artystycznej XX wieku	174
 O METODYCIE	183
BERNADETA NIESPOREK-SZAMBURSKA: Od wiedzy do wyboru, czyli o strukturze i funkcjach podręcznika w nauczaniu języka polskiego jako obcego	185
ANNA BUTCHER: Wykorzystanie tzw. kultury wysokiej w nauczaniu języka polskiego jako obcego	200
ANNA SERETNY: Czytanie ekstensywne, czyli sposób na efektywne rozwijanie kompetencji leksykalnej uczących się	208
 JOLANTA TAMBOR, ALEKSANDRA ACHTELIK: Posłowie	221
JOLANTA TAMBOR, ALEKSANDRA ACHTELIK: Nachwort	223

Posłowie

Oddajemy do rąk Czytelnika trzeci tom podręcznika akademickiego przeznaczony dla studentów specjalności, specjalizacji, fakultetów i studiów podyplomowych związanych z nauczaniem języka polskiego jako obcego / drugiego oraz kultury polskiej w nauczaniu cudzoziemców i osób polskiego pochodzenia z zagranicy. Tom trzeci został zatytułowany *Sztuka to rzemiosło*. Podtytuł tomu pozostaje niezmieniony *Nauczyć Polski i polskiego*.

Wszystkie kolejne tomy są wynikiem pracy wykładowców na wymienionych specjalnościach i studiach podyplomowych. Ten, który obecnie przedstawiamy, powstał m.in. dzięki pracy ze słuchaczami Podyplomowych Studiów Kwalifikacyjnych Nauczania Kultury Polskiej i Języka Polskiego jako Obcego prowadzonych przez Szkołę Języka i Kultury Polskiej Uniwersytetu Śląskiego w Kolonii, współfinansowanych przez Fundację Współpracy Polsko-Niemieckiej. Do współtworzenia tomu zostali tym razem zaproszeni także wykładowcy z innych ośrodków akademickich.

Tom *Sztuka to rzemiosło* został podzielony tradycyjnie na cztery części.

Pierwsza z nich, *O języku*, zawiera teksty językoznawców dotyczące zjawisk gramatycznych, które stanowią istotną część nauczania języka polskiego, a mogą budzić u uczących i uczących się róźnorakie wątpliwości. Magdalena Pastuchowa zastanawia się nad systemowością slowotwórstwa polskiego. Aleksandra Janowska i Jolanta Tambor pokazują możliwe do przyjęcia rozwiązań w dziedzinie slowotwórstwa i fiksji czasowników jako części mowy mniej regularnej od deklinacji. Alla Krawczuk pokazuje najczęstsze przykładowe problemy językowe (fleksyjne i pragmatyczne) u osób słowiańskojęzycznych uczących się języka polskiego, wynikające m.in. z interferencji. Zwraca specjalną uwagę na kwestie rodzaju gramatycznego. Temu zagadniению przygląda się też Mirosława Siuciak, która wskazuje podstawowe sposoby adaptacji rodzajowej rzeczowników zapożyczonych – one bowiem mogą być przyczyną szczególnych problemów, głównie u osób, z których języków rodzimych owe zapożyczenia pochodzą i w których mogą się charakteryzować inną przynależnością rodzajową. Małgorzata Kita poświęca swój tekst etykiecie językowej i typowo polskim formom etykietalnym. I wreszcie Jacek Warchała przedstawia tekst o polskiej polityce językowej, wskazując najważniejsze zadania promocji języka polskiego w świecie.

Druga część podręcznika została zatytułowana *O literaturze*. Otwiera ją tekst Bożeny Szałasty-Rogowskiej, będący propozycją zajęć językowo-literackich na materiale poświęconym nostalgii, tęsknoty za ojczyną, sytuacji emigranta. To temat, który jest istotny w nauczaniu polonistycznym za granicą. Tożsamość narodowościowa, etniczna jest dziś, w dobie ułatwionej migracji, tematem dotyczącym coraz większej liczby uczących się różnych języków. Kolejny tekst, autorstwa Dariusza Pawelca stanowi odpowiedź na zapotrzebowanie nauczycieli i uczniów, studentów, uczestników kursów za granicą na poznawanie współczesnej

polskiej „produkci” literackiej, tej, której omówień, analiz, interpretacji nie mogą znaleźć w podręcznikach, a którą chcą poznawać, by mieć choć złudzenie uczestnictwa w kulturze kraju, którego język poznają. D. Pawelec poświęcił swój tekst najnowszej poezji powstającej na Śląsku, gdzie mieści się Uniwersytet Śląski, organizujący niemieckie edycje studiów po-diplomowych. Kolejne dwa teksty tej części: Joanny Dembińskiej-Pawelec i Katarzyny Wyszyńskiej są przykładowymi interpretacjami twórczości Stanisława Barańczaka i Ewy Lipskiej, poetów chętnie czytanych na lekcjach języka polskiego jako obcego / drugiego, m.in. ze względu na atrakcyjną i funkcjonalną w nauczaniu szatę językową. Interpretacje obu autorek pokazują możliwość przemycenia na lekcjach języka informacji literaturoznawczych, kulturowych, co wzmagaj zainteresowanie uczeniem się „Polski i polskiego”.

Trzecią część, *O kulturze*, otwiera tekst Aleksandry Achtelik na ważny obecnie temat interkulturowości w nauczaniu. W części tej specjalne miejsce zostało poświęcone multimediom ze względu na ich coraz większą rolę we współczesnym świecie. Funkcjonowanie człowieka w świecie mediów (wirtualnym) omawia Tadeusz Mieczka. Aldona Skudrzyk bada wpływ mediów na język młodego pokolenia, a Romuald Cudak pokazuje ciekawe zjawiska poetyckie wykroowane przez narzędzia medialne. Zamyka część kulturową artykuł Bogumiły Miki, która pokazuje żywotność we współczesnych dzielach muzycznych najstarszych polskich hymnów.

Ostatnia część została poświęcona zagadnieniom metodycznym. Bernadeta Niesporek-Szamburska omawia strukturę i formę podręczników do nauczania języka polskiego jako obcego, a Anna Butcher pokazuje jeden z najnowszych podręczników do jpo. Podręcznik zamyka artykuł Anny Seretny na temat rozwijania kompetencji leksykalnej poprzez czytanie ekstensywne.

Mamy ogromną nadzieję, iż tom *Sztuka to rzemiosło. Nauczyć Polski i polskiego*, który już w tytule wyraża nasze przekonanie o wadze uczenia się uczenia, o istotności poznawania metod i technik nauczania, ale też nabywania rzetelnej wiedzy merytorycznej i faktograficznej (językowej, literackiej, kulturowej), będzie często wykorzystywany przez obecnych i przyszłych nauczycieli języka polskiego jako obcego. Z życzeniami ciekawej i pożytecznej lektury oddajemy więc podręcznik do rąk Czytelników.

Jolanta Tambor, Aleksandra Achtelik

Nachwort

Der dritte Band unseres akademischen Lehrbuches ist da. Wir übergeben ihn in die Hand der Leser. Er richtet sich an Studenten, die Polnisch als Fremdsprache bzw. Zweitsprache erlernen als auch an Ausländer und Personen mit polnischen Wurzeln im Ausland, welche sich für die polnische Kultur interessieren. Dies schließt sowohl Studenten der Fachgebiete als auch solche mit Spezialisierung, Studenten von Fakultäten als auch jene postgradualer Studien ein, die sich mit oben genannten Themen befassen.

Der dritte Teil erscheint unter dem Titel: *Kunstfertigkeit ist ein Handwerk*.

Alle anderen Bände sind das Ergebnis der Arbeit der in oben genannten Fachgebieten und postgradualen Studien tätigen Hochschullehrer.

Jener Band, den wir nun vorstellen wollen, entstand unter anderem Dank der Arbeit mit Studenten, die sich durch ein postgraduales Studium der polnischen Kultur sowie der polnischen Sprache als Fremdsprache weiter qualifiziert haben. Die Kurse in Köln wurden von der Schule für polnische Sprache und Kultur an der Schlesischen Universität Katowice durchgeführt und durch die Stiftung deutsch-polnischer Zusammenarbeit finanziell unterstützt. An der Entstehung des dritten Bandes haben auch Hochschullehrer anderer akademischer Einrichtungen mitgewirkt.

Der Band *Kunstfertigkeit ist ein Handwerk* ist traditionsgemäß in 4 Abschnitte unterteilt. Der erste, *Über die Sprache*, beinhaltet sprachwissenschaftliche Texte, welche sich mit jenen grammatischen Erscheinungen auseinandersetzen, die im Sprachunterricht von entscheidender Bedeutung sind, und welche sowohl bei Lehrenden als auch bei Lernenden zu Zweifeln führen und Anlass zu unterschiedlichen Bedenken geben. Magdalena Pastuchowa geht Fragen der Systematik der polnischen Wortbildung nach. Aleksandra Janowska und Jolanta Tambor zeigen mögliche Ansätze im Bereich der Wortbildung und Konjugation von Verben als die weniger reguläre Wortart im Vergleich zu denen, die der Deklination unterliegen. Alla Krawczuk beschreibt die häufigsten exemplarischen Problemstellungen in der Sprache (in Flexion und Pragmatik), die u.a. auf Interferenzerscheinungen bei Polnisch Lernenden mit slawisch-sprachlichen Hintergrund zurückzuführen sind. Besonderes Augenmerk legt sie auf das grammatischen Geschlecht. Diese Problematik betrachtet auch Mirosława Siuciak, welche hauptsächliche Methoden der Genusadaptation bei entlehnten Substantiven untersucht – denn sie können die Ursache für bestimmte Probleme sein, vor allem bei denjenigen Personen, aus deren Muttersprache genannte Entlehnungen stammen, da sie dort einem anderen Geschlecht zugeordnet sein können. Małgorzata Kita schreibt über Sprachetikette und typische Formen, die der polnischen Etikette entsprechen. Und schließlich Jacek Warchala, der seinen Text der polnischen Sprachpolitik widmet und dabei die wichtigsten Aufgaben im Bereich Publicity der polnischen Sprache in der Welt vorstellt.

Der zweite Abschnitt trägt den Titel *Über die Literatur* und wird von Bożena Szalasta-Rogowska eröffnet. Sie schlägt in ihrem Text zum Thema Nostalgie, Sehnsucht nach Heimat, die Situation der Emigranten eine Kombination von sprachlich-literarischem Unterricht vor. Dies ist ein wichtiges Thema im Polnischunterricht im Ausland. Nationale und ethnische Identität ist heute, in einer Zeit der verstärkten Migration, ein Thema, von welchem sich eine stetig wachsende Zahl von Lernenden verschiedener Sprachen angesprochen fühlt. Der nächste Text, Autor ist Dariusz Pawelec, befasst sich mit der Nachfrage nach der „Produktion“ polnischer Gegenwartsliteratur, deren Erörterungen, Analysen und Interpretationen in keinen Lehrbüchern zu finden sind, welche aber Lehrer, Schüler, Studenten und Kursteilnehmer im Ausland kennen lernen wollen, um wenigstens die Illusion des Teilhabens an jener Kultur zu spüren, deren Sprache sie sprechen. D. Pawelec widmet seinen Text der neusten Poesie Schlesiens. Hier befindet sich auch die Schlesische Universität, welche die postgradualen Studien in Deutschland organisiert. Die folgenden 2 Texte dieses Abschnitts, von Joanna Dembińska-Pawelec und Katarzyna Wyszyńska, interpretieren das Schaffen von Stanisław Barańczak und Ewa Lipska, zweier Schriftsteller, welche gern im Polnischunterricht als Fremdsprache bzw. Zweitsprache gelesen werden, besonders hinsichtlich Ihres faszinierenden und für den Sprachunterricht äußerst nützlichen Wortschatzes. Die Interpretationen beider Autoren zeigen die Möglichkeit in den Sprachunterricht sowohl literaturwissenschaftliche Informationen als auch Wissen über die polnische Kultur einfließen zu lassen, was das Interesse an „Polen und dem Polnischen“ stärkt.

Den dritten Abschnitt *Über die Kultur* eröffnet der Text von Aleksandra Achtelik zu einem derzeit wichtigen Thema, der Interkulturalität in der Lehre. In diesem Abschnitt geht es vor allem um die digitalen Medien, um ihre immer größer werdende Bedeutung in der Welt. Das Funktionieren des Menschen in der virtuellen Welt der Medien beschreibt Tadeusz Miczka. Aldona Skudryk untersucht den Einfluss der Medien auf die Sprache der jungen Generation, und Romuald Cudak zeigt interessante poetische Erscheinungen, welche durch mediale Hilfsmittel entstehen können. Der Artikel von Bogumiła Mika komplettiert den Abschnitt über die Kultur und zeigt die Aktualität der ältesten polnischen Hymnen in zeitgenössischen musikalischen Werken.

Der letzte Abschnitt ist methodischen Problemstellungen gewidmet. Bernadeta Niesporek-Szamburska erörtert Struktur und Form von Lehrbüchern für den Polnischunterricht als Fremdsprache, Anna Butcher zeigt eines der neusten Lehrbücher für Polnisch als Fremdsprache. Anna Seretny schließlich schreibt zum Thema Aufbau lexikalischer Kompetenz durch intensives Lesen.

Wir haben die große Hoffnung, dass dieser Band *Kunstfertigkeit ist ein Handwerk. Polen und Polnisch lehren* von jetzigen und zukünftigen Lehrern der polnischen Sprache als Fremdsprache häufig genutzt wird. Wir sind überzeugt von der großen Bedeutung der Lehre beim Erlernen (einer Sprache) sowie von der Wichtigkeit des Erkennens von Methoden und Techniken im Unterricht. Dies wird bereits im Titel dieses Bandes ersichtlich.

Damit übergeben wir das Lehrbuch in die Hand der Leser und wünschen allen eine interessante und nützliche Lektüre.

Jolanta Tambor, Aleksandra Achtelik
übers. Martina Kuhnert